

***Rola motywacji zewnętrznej i wewnętrznej
w procesie uczenia się***

Opracowała:

Anna Mikołajec

Słowo „*motyw*” pochodzi od łacińskiego wyrazu „*moveo*”, co oznacza poruszać, dźwigać lub wprawiać w ruch. Wielka Encyklopedia Powszechna wyróżnia kilka znaczeń tego słowa. Raz określa motyw jako „wewnętrzny mechanizm uruchamiający i organizujący zachowanie się”, innym razem jako „świadomy powód zarówno wszelkiego zachowania się, jak i wyłączenia celowej działalności kierującej człowieka na osiągnięcie celu.”¹

Po wyjaśnieniu pojęcia „*motyw*” łatwiej będzie zrozumieć mechanizm funkcjonowania motywu jako działania typowo ludzkiego, to jest celowego i świadomego. A tym samym i motywacji uczenia się, jako działania zaliczanego do tej samej kategorii pojęć. W tym też rozumieniu mogą dokonać podziału na dwie zasadnicze grupy sił, które wprawiają jednostkę w proces jakiegokolwiek działania. Będą to następujące siły tworzące:

- a) motywacja zewnętrzna
- b) motywacja wewnętrzna

Do grupy pierwszej zaliczamy nagrody, kary, oceny oraz wpływ osób i rzeczy. „Do drugiej grupy zaliczamy: potrzeby, lęki, zainteresowania, ambicje, plany i dążenia na przyszłość oraz cele i ideały.”²

Patrząc na te dwa rodzaje motywacji możemy postawić pytanie, o to co warunkuje ich wystąpienie. Do podstawowych motywów działania zalicza się potrzeby wywołujące pojawienie się pragnień i pożądań.

Wpływem potrzeb na motywację zajmował się Maslow, trójca słynnej hierarchii potrzeb. W jego ujęciu człowiek w swoim działaniu determinowany jest przez stopniowo i kolejno następujące po sobie potrzeby, przy czym zaspokojenie jednej z nich powoduje pojawienie się kolejnej.

Motywację zewnętrzną określonego działania, wywołują potrzeby niższego rzędu tj. potrzeby fizjologiczne, bezpieczeństwa. Dla ich zaspokojenia człowiek jest skłonny działać pod wpływem kar i poddawać się wpływowi innych osób.

Motywację wewnętrzną Maslow wiązał z zaspokojeniem potrzeb wyższego rzędu, głównie potrzeby samorealizacji i tu dopatrywał się prawdziwie efektywnego działania.

---

¹ *Wielka Encyklopedia Powszechna*, PWN. t. VII, Warszawa 1966, s. 502.

² L. Niebrzydowski, *Wpływ motywacji na uczenie się*, NK, Warszawa 1972, s. 25.

„Zewnętrzną rolę w kształtowaniu się procesów motywacyjnych uczniów pełnią oceny. Mają one przede wszystkim uświadomić dziecku, jaki jest stopień jego osiągnięć w nauce, co jeszcze zatem zostaje do zrobienia, jakie są przed nim perspektywy ewentualnych dalszych sukcesów.”³ Oceny pozwalają uczniowi porównać swoje wyniki z rezultatami kolegów i ustalić własne miejsce wśród najlepszych, średnich czy też najslabszych uczniów klasy. To powinno pomóc w wyznaczaniu sobie – przy pomocy wychowawców – zadań na najbliższy okres pracy szkolnej: utrzymania się w określonej grupie lub swoistego awansu, przesunięcia się w szeregu ku możliwie najlepszym miejscom. One bowiem są szczególnym społecznym wyróżnieniem ucznia za powodzenie w pracy zdobyte własnym wysiłkiem. Jeżeli najwyższe oceny są zarazem wyróżnieniem, to najniższe, wraz z oceną niedostateczną, sygnałem obniżania się społecznej wartości dziecka. Ponadto powinny one stanowić jeden z czynników mobilizujących aktywność. W żadnym wypadku nie mogą go zniechęcać do dalszej pracy i stawać się powodem powstawania uczuć mniejszej wartości. Z tego powodu nauczyciel musi szczególnie dbać, aby jego oceny były maksymalnie obiektywne i ustalone w możliwym do osiągnięcia stopniu dokładnie, wręcz precyzyjnie. Ocena postępów pracy ucznia lub jego niedostatków jest jednym z czynników wychowawczej działalności nauczyciela i musi być ściśle powiązana z całością jego oddziaływania na ucznia i kierowania jego postępowaniem.

„Do motywów o zewnętrznym charakterze należy panująca na poszczególnych zajęciach w całej klasie atmosfera pracowitości, napiętego wysiłku oraz dobrze pojmowanego i organizowanego współzawodnictwa.”⁴ Jest to złożony rezultat aktywizującej postawy nauczyciela, który sam zamiłowany w swoim przedmiocie i pracy umie swoją postawą zmobilizować uczniów, przekazać im swój zapał i wciągnąć ich do współpracy.

Patrząc na motywację zewnętrzną i wewnętrzną uczenia się dziecka, na podstawie badań możemy stwierdzić, że aby doprowadzić do osiągnięcia dobrych wyników w nauce należy uwolnić dziecko od bezpośredniego wpływu kar i nagród udzielanych mu przez otoczenie. „Uczenie się, które zaczyna się w odpowiedzi na nagradzanie przez rodziców czy aprobatę nauczyciela, bądź też jest unikaniem niepowodzenia, może się bardzo szybko przekształcić we wzorec zachowania, polegający na tym, że dziecko wypatruje wskazówek w jaki sposób ma się dostosować do tego, czego się od niego oczekuje.”⁵ W wyniku

---

³ S. Gerstmann, *Psychologia*, PZWS, Warszawa 1969, s. 265.

⁴ Tamże, s. 265.

⁵ Jerome S. Bruner, *Poza dostarczone informacje*, PWN, Warszawa 1978, s. 670.

przeprowadzonych badań stwierdzono, że „im bardziej dziecko potrafi traktować uczenie się jako odkrywanie czegoś, a nie jako uczenie się o czymś, tym silniej wystąpi u niego tendencja do uczenia się na zasadzie autonomicznego samonagradzania, a jeszcze lepiej – na zasadzie nagrody, jaką stanowi samo odkrycie.”⁶

Można z tego wyprowadzić wniosek, że prawdziwe, efektywne i skuteczne działanie człowieka w tym jego uczenie się można osiągnąć tylko wówczas, gdy motywami jakimi się on kieruje są motywami wewnętrznymi tzn. przejawia on pewne zachowania (czynności) dzięki przyjemności jaką czerpie z ich wykonywania „jeśli prowadzą one do dokonania odkrycia, uzyskania kompetencji czy też mistrzostwa.”⁷

Motywacji wewnętrznej dotyczą dwa twierdzenia (założenia) odnośnie procesu kształcenia, których autorem jest Bruner. Pierwsze z nich zakłada, że człowiek jest aktywnym uczestnikiem procesu uczenia się, który zdobywa informacje, następnie przekształca je i wykorzystuje w przyszłości. Drugie prawo stwierdza, że zdobyte informacje odnoszone są do pewnego układu odniesienia, który nadaje im znaczenie. Z czasem proces ten nabiera cech pewnej prawidłowości i umożliwia posługiwanie się modelem wewnętrznym w toku dalszej nauki.

Taka postawa jest możliwa tylko przy spełnieniu pewnych, podstawowych warunków. Według Brunera jednym z nich jest wychodzenie poza dostarczone informacje. Polega ono na dokonywaniu wtórnej analizy otoczenia tzn. na tym aby przy pomocy pewnej ilości niezbędnych danych wyprowadzać nowe wnioski, informacje. Jednostka, która nabywa umiejętności dokonywania odkryć w oparciu o zakodowane schematy informacji musi charakteryzować się pewnym optymalnym stanem motywacji. Motywacja zarówno zbyt silna jak i zbyt słaba sprawia, że człowiek wykazuje tendencję do uczenia się kategoryjnego tzn. opiera się on jedynie na wiedzy przyswojonej w tradycyjny sposób bez próby jej analizy i wykorzystania w szerszym aspekcie. Bruner stoi na „straży” poglądu, że „zrozumienie i wgląd są ważniejsze niż ćwiczenie,”⁸ jest także zwolennikiem „treningu różnorodnego” czyli przebiegającego na wielu płaszczyznach nauki. Te warunki sprzyjają kształtowaniu się motywacji wewnętrznej. Im człowiek bardziej rozumie to czego się uczy tym większą czerpie przyjemność z pogłębiania wiedzy i z jej odkrywania. Różnorodny trening zapewnia wykształcenie się szerszych horyzontów myślowych, sprzyja łączeniu, kojarzeniu informacji.

---

⁶ Tamże, s. 670.

⁷ M. Nowak, *Kształtowanie i rozwój w koncepcji Brunera*, Of. Wyd. Impuls, Kraków 1996, s. 280.

⁸ Tamże, s. 282.

Pojawia się efekt w postaci autonomicznego samowynagradzania, gdzie nagrodą jest samo odkrycie.

W koncepcji Brunera pojawia się termin „motywu kompetencji mistrzostwa”, którego celem jest wyeliminowanie wpływu wywieranego przez nagrody zewnętrzne na uczenie się, i zastąpienia go informacją mającą rolę zrozumienia wewnętrznego. Informację, która nie działa w sposób ograniczający czy pobudzający ale instruujący o prawidłowości lub nieprawidłowości działań. W ten sposób człowiek przechodzi od wewnątrzsterowności do wewnątrzsterowności. Rozwojowi tego procesu kształcenia, w którym dominującą rolę odgrywa motywacja wewnętrzna służy odpowiedni styl nauczania. Bruner preferuje tzw. Hipotetyczny styl nauczania, polegający na dialogu i traktowaniu ucznia jako partnera nad stylem objaśniającym.

Oprócz podziału na motywację zewnętrzną i wewnętrzną możemy ją też podzielić na krótkotrwałą i długotrwałą. „O motywacji krótkotrwałej mówi się wówczas, gdy jest ona związana z doraźnymi, niekiedy nawet chwilowo zjawiającymi się potrzebami, z dorywczymi i bieżącymi zadaniami, które są powiązane w układ łańcuchowo po sobie następujących i spójnych działań.”⁹

„Drugi typ motywacji wymaga od jednostki ustalenia i zaplanowania działalności mającej dalekie czasowo perspektywy realizowania celów.”¹⁰ Długotrwałej motywacji wymaga np. podjęcie nauki w szkole i na studiach. Każdy z sukcesem zakończony okres nauki jest wówczas pojmowany przez ucznia i studenta jako jeden tylko etap w całej działalności, po którym musi wystąpić dalszy wysiłek dla zrealizowania następnej części działania. Przy motywacji krótkotrwałej natomiast, po osiągnięciu celu występuje poczucie definitywnego, ostatecznego zakończenia wysiłku i działania, po którym mogą być podejmowane już inne czynności, nie związane z dotychczasową aktywnością.

W literaturze możemy także spotkać się z typologią motywów. „Wśród głównych rodzajów motywów na pierwszym miejscu wymienia się zwykle materialne i wewnętrzne, duchowe, równoległe z wyróżnianiem potrzeb materialnych, a więc kierujących działanie człowieka ku zdobywaniu wartościowych przedmiotów fizycznych. Motywy drugiego rodzaju prowadzą do działań mających na celu osiągnięcie wiedzy, obcowanie z dziełami sztuki lub też pobudzają do twórczości naukowej, technicznej czy artystycznej. Inny podmiot

---

⁹ S. Gerstman, *Psychologia*, PZWS, Warszawa 1969, s. 145.

¹⁰ Tamże, s. 145.

krzyżujący się z resztą z wymienionych powyżej, pozwala wyodrębnić motywy osobiste i społeczne.”¹¹ Pierwsze prowadzą do uzyskiwania różnorodnych wartości (materialnych i wewnętrznych) mających znaczenie tylko w życiu określonej jednostki. Motywy społeczne aktywizują człowieka i skłaniają do działań, które pomnażają wartości wspólne, zaspokajają potrzeby grup ludzkich.

---

¹¹ Tamże, s. 146.

Bibliografia:

1. Bruner Jerome S., *Poza dostarczone informacje*, PWN, Warszawa 1978.
2. Gerstman S., *Psychologia*, PZWS, Warszawa 1969.
3. Niebrzydowski L., *Wpływ motywacji na uczenie się*, NK, Warszawa 1972.
4. Nowak M., *Kształtowanie i rozwój w koncepcji Brunera*, Of .Wyd. Impuls, Kraków 1996.
5. *Wielka Encyklopedia Powszechna*, PWN. t. VII, Warszawa 1966.